

<https://rus.postimees.ee/4312581/lyubov-s-rozoy-v-zubah>

16. november 2017

Armastus roosiga hambus

Jelena Skulskaja

Kui Tennessee Williams tahtis rääkida hapra Blanche DuBois lugu, kes seisis silmitsi loomaliku kire maailmaga, siis selle näidendi alusel valminud ballett räägib hoopis millestki muust, kandes sõnumit, et igasugune kunst on ilus, eriti kunst, mis kõneleb meiega ilusate kehade kaudu. Kirjanik Jelena Skulskaja Estonia balleti „Tramm nimega Iha“ esietendusest.

Ameerika dramaturgi Tennessee Williamsi näidendist „Tramm nimega Iha“ sai kogu maailma jaoks uskumatute südantlõhestavate kirgede, karmi armastuse, aga ka psühholoogilise šedöövri sümbol, tänu millele peategelaste nimed said üldtuntuks.

Tuntud hispaanlase Pedro Almodóvari mängufilmi „Kõik minu emast“ peategelane – Blanche DuBois’ d laval kehastav näitleja – on kõikide võimalike õnnetuste kehastus; see on selge algusest peale lisaselgitusteta, kuna ta on võimeline seda rolli mängima. Nimekas Poola kirjanik Marek Hlasko on aga öelnud, et Williams käitus alatult ja vastikult, tehes näidendis Stanley Kowalski poolakaks ja solvates sellega kogu Poola rahvast.

Balleti otsustas Estonias lavastada mitte lihtsalt näidendi ainetel, vaid just näidendi alusel Ameerika kino- ja teatrirežissöör Nancy Meckler koostöös Belgia koreograafi Annabelle Lopez Ochoaga. Balletti saadab britlasest Peter Salemi muusika (dirigent Kaspar Mänd).

Ballett on ülesehitatud väge julgel põhimõttel, eirates kõiksugu žanritele seatud reegleid. Baleriin võib teha klassikalisi harjutusi tugipuu ääres, seistes varbaotstel, aga mitte laval, vaid Kowalski pere näruses vannis. Stella (Ana Maria Gergely) ja Stanley (Kealan McLaughlin) armustseen on lahendatud moodsa balleti stiilis, peaaegu et akrobaatiliste trikkidega, mis demonstreerivad Stella ahnet, kassilikku rahuldamatust ning Stanley vastupidavat ja vankumatut brutaalsust. Stella viskub Stanleyle jälle ja jälle kaela, pöördub hüppes ja jääb tema õlal rippuma...

Sellele vastupidiselt on stseen, kus Stanley vägistab poolhullumeelset Blanche’i (Alena Shkatula), viidud kinematograafilise naturalismini, eemaldades peaaegu et kõik tantsulised, tingimuslikud elemendid ning jättes vaid reaalse tegevuse imitatsiooni, mis on võimalik ekraanil, kuid peaaegu lubamatu laval.

Žanriteülene ballett

Kordeballeti head tööd võib vabalt nimetada tänapäeva muusikali tähtsaks osaks: näitlejad ilmuvad lavale mustades nunnarüüdes, siis teevad järsu *plié*, kõverdavad põlvi, nii et jalad ja reied on paljastatud; valgus langeb moonutatud nägudele ja me näeme punaseid roose hammaste vahel. Nunnad muutuvad korraga hooradeks...

Traagilised pantomiimid on režissööri ja koreograafi eriline leid, meenutades kaadreid Luis Buñueli filmist „Vabaduse fantoom“. Suur DuBois’de pere rivistub grupipildi jaoks, kuid see ei õnnestu kuidagi – täpselt enne fotoaparaadi klõpsu, kui kõik on juba oma asendi sisse võtnud, keegi kukub ja sureb, rikkudes ära kogu kompositsiooni. Tuleb alustada otsast: laip eemaldatakse, read lükatakse kokku, kõik võtavad uuesti sisse oma pidulikud asendid, aga nüüd

sureb uuesti keegi, langeb grupi ees maha, eirates egoistlikult traditsioone ja hoolimata perepildist. Ja kõike tuleb alustada otsast peale.

Nii laseb Buñuelis hullupäine katuselt rahvahulka ja täiesti juhuslikud tule alla sattuvad inimesed kukuvad nagu kujukesed lasketiirus. Buñuelis on see naljakas ja hirmus, balletis on ka naljakas ja hirmus, aga multiplikatsiooni koomilised võtted meenutavad siiski reaalsust, mis jäi mugava teatrihoone seinte taha. Ehk siis – hirmus!

Kui hirmsad on töölisagulite kaklused, kui hirmus on lambikuppel, mida Blanche püüab pidevalt armetule eredale lambipirnile asetada, mis tema kortse ilmsiks teeb, kui hirmus on tema vanus, mis viib ta eemale noorusest ja ilust, mida ta veel hiljuti võis oma vaenlastele näkku paisata.

Ballett algab Blanche'i ning nägusa ja armsa Alani pulmaga (Jevgeni Grib) täiesti klassikalise balleti stiilis, mis lubab igavat pastoraalset süžeearengut. Hurmavat Alanit hakkab peagi aga huvitama noormees (Carlos Vecino), pettev abikaasa jääb Blanche'le vahele ning oma hukatuslikku iha põdedes ja häbenedes sooritab Alan enesetapu. Sellega lõpeb sissejuhatus, Alan muutub vaimuks, Blanche'i hullumeelsuse peibutuseks ning, enesetapu verega määrdunud, suundub süžee peatumata edasi.

Williamsi trammimarsruut

Balleti huvitav tunnus peitub selle aoseksuaalsuses ja formaalses erootilisuses. Laval liiguvad poolalasti tantsijad, kutsudes oma meisterlikkuse, tehnilisuse, ranguse ja koreograafia läbimõeldusega esile ainult esteetilisi tundeid. Väikseim kõrvalekalle muudab balletilava kabareelavaks tuhmja valguse ja baleriinide valmidusega istuda külaliste laudade taha.

„Tramm nimega Iha“ purustab mitu korda ka need piirid, tuues kord lavale kabareetüdrukud oma lihtsakoelise etendusega (ballett balletis), andes kord soolo Mitchile (Sergei Upkin) ja teistele artistidele lühikeste meeldejäävate esinemiste vormis, mis sümboliseerivad vulgaarsuse, odavate trikkide ja (vähenõudlikule) publikule teesklemise maailma.

Kui Tennessee Williams tahtis rääkida hapra Blanche DuBois lugu, kes seisis silmitsi loomaliike kirgede maailmaga ja kes suri nende seas, kellel on kihvad ja küüned, või joodikust Blanche Dubois lugu, kes ei suutnud selle maailmaga kohaneda, siis näidendi alusel valminud ballett räägib millestki muust, kui tugevasti see näidendist ka kinni ei hoiaks. Balletti sõnum on, et igasugune kunst on imeline, eriti kunst, mis räägib meiega ilusate kehade kaudu; metafoor on hinnaline iseenesest, mitte sellepärast, et selles on mingi varjatud sügav mõte; mõtte jätame sõnadele, kätele (ja jalgadele) anname voli.

Selles imelises ja julges etenduses tasub kindlasti ära märkida Ketlin Oja, kes tantsib noore Blanche'i partiid. Mis puutub primabaleriini Alena Shkatulasse, võitis režissöör koreograafi, sundides artisti olema sõna otseses mõttes elu poolt murtud – ta väänleb ja küürdub peaaegu terve etenduse ajal, mis oleks õigustatud draamalaval, kuid rikub muljet balletilaval.

...Mulle meeldivad teatrid, kus on kuulda mitmekeelset kõnet. Muusika ja tantsu sõnatu keel on võrdne kõikidele.